

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення

дисертації Котенко Світлани Андріївни

«Психологічний капітал як медіатор і модератор впливу вимог навчального середовища на емоційне вигорання і задоволеність життям у студентів», яка

подається на здобуття

наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 053 Психологія

1. Оцінка роботи здобувача у процесі підготовки дисертації і виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи. У процесі роботи над дисертаційним дослідженням аспірантка Котенко С. А. дотримувалась індивідуального плану наукової роботи та успішно виконала індивідуальний навчальний план, показала себе як сумлінний виконавець. За час навчання в аспірантурі Котенко С. А. показала здатність до творчого мислення, значно підвищила рівень навичок роботи з літературними джерелами та оформлення результатів наукових досліджень, опанувала методи багатомірного аналізу даних у програмних пакетах JASP та R, оволоділа методами моделювання структурними рівняннями. Виконавши обсяг дисертаційної роботи, Котенко С. А. здобула необхідні компетентності наукового дослідника, вона володіє методологією проведення досліджень, здатна розв'язувати комплексні проблеми в психологічній сфері, використовувати новітні методи наукового пошуку, досягати наукових результатів, що створюють нові знання.

2. Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах сучасності зростає потреба у створенні простору для розвитку soft-skills у молоді, зниження рівня емоційного вигорання та підвищення суб'єктивного благополуччя з огляду на високий темп життя, посилення навчальних вимог і кризові соціально-

економічні процеси в Україні. Світова динаміка освітніх і життєвих вимог, зростання стресових чинників у студентському середовищі та підвищення значущості навичок самоорганізації визначають необхідність дослідження психологічних ресурсів адаптації. В українських умовах тривалий соціальний стрес, невизначеність майбутнього та трансформації у сфері освіти підсилюють ризики емоційного виснаження та психічної напруги студентів. Дослідження також підтверджують зв'язок вигорання з такими психологічними чинниками, як резильєнтність і толерантність до невизначеності.

Одним із таких ресурсів є психологічний капітал, запропонований F. Luthans, який охоплює самоефективність, оптимізм, надію та резильєнтність і розглядається як станоподібний, потенційно розвиваний ресурс особистості. Проблематика дослідження, таким чином, полягає у трьох протиріччях. По-перше, існує протиріччя між визнанням психологічного капіталу як станоподібного інтегрального ресурсу особистості, здатного до розвитку та змін у відносно короткі проміжки часу, і недостатньою вивченістю можливостей для його розвитку. Також в ході емпіричних досліджень показано, що психологічний капітал здійснює внесок в продуктивність роботи та навчання. Проте, існує вкрай небагато досліджень предикторів психологічного капіталу та механізмів його формування та розвитку. По-друге, попри активний розвиток теорії позитивної організаційної поведінки у світі, існує небагато досліджень психологічного капіталу в Україні. Не існує жодного дослідження програм формування психологічного капіталу.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є дослідження є визначення ролі психологічного капіталу та його взаємодії із вимогами освітнього середовища у прогнозуванні задоволеності життям і емоційного вигорання. Задля досягнення мети було поставлено такі завдання:

1. Здійснити огляд літератури та уточнити зміст і співвідношення ключових понять дослідження
2. Створити психометрично обґрунтований україномовний

опитувальник вимог освітнього середовища. Адаптувати Шкалу психологічного капіталу українською мовою та вивчити її психометричні властивості.

3. Дослідити особливості психологічного капіталу, задоволеності життям, емоційного вигорання у осіб, що отримують вищу освіту та роль психологічного капіталу як медіатора зв'язку між вимогами навчального середовища та вигоранням у студентів.

4. Дослідити роль психологічного капіталу як медіатора зв'язку між вимогами навчального середовища та вигоранням у студентів.

5. Побудувати, обґрунтувати та протестувати модераторно-медіаторну модель психологічного капіталу як буфера між емоційним вигоранням та задоволеності життям у студентів, де вигорання є медіатором зв'язку між вимогами навчального середовища та задоволеністю життям.

6. Побудувати, обґрунтувати та протестувати модераторно-медіаторну модель психологічного капіталу як буфера між вимогами навчального середовища та емоційним вигоранням у студентів, де вигорання є медіатором зв'язку між вимогами навчального середовища та задоволеністю життям.

7. Створити програму розвитку психологічного капіталу у осіб, що здобувають вищу освіту, дослідити її ефект.

Об'єктом дослідження є психологічний капітал у студентів. **Предметом** – роль психологічного капіталу як медіатора та модератора у взаємозв'язку між рівнем вимог навчального середовища та рівнем емоційного вигорання і задоволеності життям у студентів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було залучено комплекс методів:

1. Теоретичні методи, що полягали у аналізі наукових публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, і дозволили узагальнити, прослідкувати закономірності і систематизувати аспекти досліджуваної проблеми.

2. Психодіагностичні методи. Для вивчення психологічного капіталу

нами було адаптовано Шкалу психологічного капіталу-12 (Luthans et al., 2007; адаптація Олефір & Котенко, 2022).

Для вивчення рівня вимог навчального середовища нами було створено Опитувальник вимог освітнього середовища і здійснено перевірку психометричних властивостей (Олефір & Котенко, 2025).

3. Математико-статистичні методи. У дослідженні застосовувалися різноманітні математико-статистичні методи: описова статистика (середнє арифметичне, стандартне відхилення, асиметрія, ексцес) для характеристики вибірки; перевірка нормальності розподілу змінних за допомогою тесту Шапіро–Уїлка, аналізу асиметрії та гістограм; тест кореляції Пірсона для оцінки взаємозв'язків; конфірматорний факторний аналіз та аналіз вимірювальної інваріантності для оцінки психометричних властивостей шкал (з використанням пакета lavaan та допоміжних психометричних пакетів у R); медіаторний та модераторний аналізи для перевірки умовних зв'язків між змінними; однофакторний дисперсійний аналіз з повторними вимірами та міжгруповий однофакторний ANOVA для оцінки ефекту тренінгової інтервенції, з використанням тесту Левена для перевірки гомогенності дисперсій, пост-хок аналізу з корекцією Холма та оцінки часткового розміру ефекту (η^2).

3. Особистий внесок дисертантки в отриманні наукових результатів та їх новизна. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею здобувача. Здобувачем самостійно проаналізовано літературні джерела за темою, розроблено план дослідження, зібрано значну частину емпіричних даних, здійснено теоретичний та статистичний аналіз, сформульовано висновки та оформлено результати у вигляді дисертації. Для аргументації окремих положень використані праці інших науковців, на які зроблені посилання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

- Теоретично розроблено і емпірично підтверджено моделі, що описують взаємозв'язок між вимогами навчального середовища і емоційним вигоранням та задоволеністю життям у студентів; роль психологічного капіталу у цьому

взаємозв'язку. Встановлено, що психологічний капітал опосередковує зв'язок між вимогами навчання та емоційним вигоранням; виступає буфером у взаємозв'язку між вигоранням і задоволеністю життям; посилює зв'язок між вимогами навчання і вигоранням у студентів.

- Вперше українською мовою адаптовано Шкалу психологічного капіталу-12, встановлено його психометричні властивості – надійність, валідність та вимірювальну інваріантність за статтю.

- Створено Опитувальник освітнього середовища і оцінено його психометричні властивості - надійність, валідність та вимірювальну інваріантність за статтю.

- Уточнено роль особистісних ресурсів в академічному контексті та розширено застосування моделі вимог і ресурсів у академічному контексті у українських студентів.

- Уточнено і підтверджено зв'язки між вимогами навчального середовища, емоційним вигоранням і особистісними ресурсами у студентів.

- Переверено альтернативні моделі ролі психологічного капіталу у взаємозв'язку між вимогами навчального середовища, емоційним вигоранням і задоволеністю життям у студентів – аналіз наукових публікацій засвідчив відсутність у вітчизняних дослідженнях робіт, які тестують комплексну модель ролі психологічного капіталу у зазначеній системі змінних.

- Протестовано модель модерованої медіації, що показує роль психологічного капіталу у студентів.

- Емпірично виявлено амбівалентність ролі психологічного капіталу у індивідуальних відмінностях рівня задоволеності життям у студентів: психологічний капітал посилює зв'язок між вимогами навчального середовища і емоційним вигоранням, яке у свою чергу є посередником негативного внеску вимог у задоволеність життям, однак послаблює зв'язок на шляху між вигоранням і задоволеністю життям.

- Розроблено короткострокову інтервенцію з розвитку психологічного капіталу студентів і оцінено її ефект та внесок у окремі компоненти психологічного капіталу у української вибірки. Показано її ефект у порівнянні до і після інтервенції, а також через місяць після і у порівнянні з контрольною групою.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації забезпечено використанням сучасних теоретичних підходів до вивчення професійної ідентичності та позитивного функціонування особистості, аналізом значного обсягу наукових літературних джерел, застосуванням широкого кола емпіричних методів, валідних і надійних психодіагностичних інструментів. Поєднання наукових та математико-статистичних методів, зокрема структурного моделювання, забезпечило всебічність і точність аналізу. Це сприяло високій надійності емпіричних результатів, комплексності та обґрунтованості отриманих наукових висновків.

5. Наукове, теоретичне та практичне значення результатів дисертації полягає у розвитку уявлень про взаємозв'язок вимог навчального середовища, психологічного капіталу, емоційного вигорання та задоволеності життям студентів, зокрема про медіаторну та модераторну роль психологічного капіталу у цих взаємозв'язках. Отримані результати розширюють наукові уявлення про функціонування психологічного капіталу як особистісного ресурсу у процесах адаптації студентів до вимог навчального середовища та уточнюють механізми впливу навчальних вимог на психоемоційний стан і суб'єктивне благополуччя студентської молоді.

Результати дослідження можуть бути використані у подальших наукових розробках у галузі психології особистості, психології освіти та позитивної психології. Практичне значення роботи полягає у можливості застосування адаптованого психодіагностичного інструментарію для оцінки психологічного капіталу та вимог освітнього середовища, а також у використанні розробленої

короткострокової інтервенційної програми розвитку психологічного капіталу для профілактики емоційного вигорання та підтримки задоволеності життям студентів. Матеріали дослідження можуть бути використані у діяльності психологічних служб закладів вищої освіти та у процесі психологічного супроводу освітнього середовища. Матеріали дослідження впроваджено у процес підготовки психологів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

6. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором.

Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження відображено в семи наукових працях, з них три статті опубліковано в наукових фахових виданнях України.

Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Олефір, В. О., & Котенко, С. А. (2024). Медіаторна роль психологічного капіталу у взаємозв'язку між вимогами навчання та емоційним вигоранням у студентів. *Наука і освіта*, (3), 97-105.
<https://doi.org/10.24195/2414-4665-2024-3-14>
2. Олефір, В. О., Котенко, С. А. (2025). Психометричні властивості опитувальника вимог освітнього середовища. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія*, 78, 77–84. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2025-78-11>
3. Котенко, С. А., & Олефір, В. О. (2025). Ефект короткострокової інтервенції у розвитку психологічного капіталу українських студентів. *Наука і освіта*, (3), 21-32. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2025-3-3>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Котенко, С. А. (2022). Можливості розвитку психологічного капіталу здобувачів освіти в навчальному процесі. У Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців в умовах сучасного освітнього простору: матеріали VIII Науково-практичної конференції, присвяченої Дню науки та пам'яті доктора педагогічних наук, професора Павла Андрійовича Ярмоленка (сс. 23-25). Харків: ХДАФК, 2022. 57 с.
2. Олефір, В. О., & Котенко, С. А. (2022). Психометричні властивості шкали психологічного капіталу-12 у студентському контексті. У Збірнику наукових праць факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (сс. 184–191). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. <https://psychology.karazin.ua/news2023/12042023/Zbyrka.pdf>
3. Котенко С. А. (2025). Динаміка компонентів психологічного капіталу студентів до, після та через місяць після тренінгової інтервенції. У «Development of Education, Science and Business: Results 2025» (сс. 311-312).
4. Олефір, В. О., & Котенко, С. А. (2026). Психологічний капітал як ресурс збереження задоволеності життям студентів в умовах високих навчальних вимог. У С. Миронець (Ред.), Вектори соціальної, організаційної та економічної психології (с. 147–151). Державний торговельно-економічний університет.

7. Дотримання академічної доброчесності.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувачки, наукових праць здобувачки та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає

вимогам академічної доброчесності.

8. Апробація матеріалів дисертації.

Теоретичні положення і практичні результати дослідження було презентовано і обговорено на 4 міжнародних конференціях, зокрема: «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців в умовах сучасного освітнього простору», Харків, 23 квітня 2022 р.; «Всеукраїнська науково-практична конференція з нагоди 50-річчя від початку підготовки психологів у харківському університеті», Харків, 22-23 грудня, 2022; «Development of Education, Science and Business: Results 2025», Dnipro, 18-19.12.2025; V Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Вектори соціальної, організаційної та економічної психології», Київ, 27.02.2026.

9. Оцінка структури, мови та стилю дисертації.

Дисертація написана чіткою мовою, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступний для сприйняття. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН №759 від 31.05.2019), і вимогам Постанови Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота Котенко С. А. відповідає спеціальності 053 Психологія.

11. Результати обговорення та проведення презентації. Рекомендація

дисертації до захисту.

Здобувачкою було представлено основні результати дисертаційної роботи на розширеному засіданні кафедри загальної психології факультету психології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна щодо попередньої експертизи дисертації у формі презентації і наукової дискусії після її завершення. За підсумком обговорення, дисертаційне дослідження було оцінено позитивно. Дисертаційна робота Котенко Світлани Андріївни виконана на високому науковому рівні та є цілісним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам чинного законодавства України.

Враховуючи високий рівень дослідження, актуальність, новизну, практичну цінність отриманих результатів та відповідність роботи спеціальності 053 Психологія дисертація Котенко С. А. «Психологічний капітал як медіатор і модератор впливу вимог навчального середовища на емоційне вигорання і задоволеність життям у студентів» рекомендується до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Головуючий, доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри загальної психології
факультету психології
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Віктор ПЛОХІХ